

УМОВИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ УГОДИ 1890 РОКУ.

Проблема політики «нової ери» в Галичині (1890-1894) і досі залишається однією з найменш досліджених сторінок української історії. Це стосується не тільки огорнутих ореолом таємниці передумов польсько-української угоди 1890-1894 рр., а й часу безпосереднього тривання цієї акції.

Байдужість українських істориків до даної проблеми слід пояснювати насамперед тією знеохотою, з якою поставилася до політики «нової ери» громадська думка після припинення угової політики у 1894 р., вважаючи її справою абсолютно марною і трохи не ганебною¹. Згодом, коли польсько-українські стосунки загострилися, такий погляд почав переважати і в польському середовищі, що в свою чергу зовсім не сприяло дослідженням у цій галузі польських істориків. Та й серед відомого про ці події існує чимало неясного і незрозумілого, що можна було б прояснити лише після кропіткої праці в архівах та бібліотеках.

Одна з найважливіших проблем — наявність умов угоди. Українські політики постійно стверджували, що про будь-які конкретні домовленості не могло бути й мови. Проте ще А. Вахнянин практично заперечив цьому, стверджуючи, що в 1890 р. існували «постулати, ухвалені тогді кружком русинів львівських і подані пос. Телішевським до відомости правительства краєвого», які «приймило правительство до відомости»². Та й важко повірити в те, що на такому серйозному рівні угода могла мати неконкретний і невизначений характер. З іншого боку, очевидно, що намісник Галичини не міг гарантувати народовцям виконання таких вимог, як, наприклад, відкриття нової гімназії чи університетської кафедри: для цього йому бракувало повноважень. Мабуть, це й зумовило твердження А. Вахнянина про те, що «формальної умови, т. є. умови з пунктаціями, не було»³. Однак механізм державної влади стосовно галицьких українців полягав у тому, що австрійський уряд, як правило, прихильно ставився до тих їхніх ініціатив, які підтримував намісник. Тому для впровадження в життя більшості з них достатньо було його згоди. Так трапилося і з тими вимогами народовців, котрі були узгоджені з намісником графом К. Бадені під час його зустрічей з К. Телішевським. З іншої праці А. Вахнянина дізнаємося, що, заручившись підтримкою намісника, на початку 1891 р. новообрані до парламенту народовські послі представили свої вимоги прем'єр-міністрові графові Е. Таффе, міністрові справедливості графові Шенборну, міністрові для Галичини Ф. Залеському та міністрові освіти баронові П. Гавчові. Всі міністри запевнили народовців у своїх найліпших інтенціях. Лише Ф. Залеський не бажав пристати на те, щоб міністерство освіти включило у свій штат українця⁴. Очевидно, кожний з відвіданих міністрів отримав також письмовий варіант вимог народовців, про що свідчить віднайдений серед паперів Ф. Залеського, які зберігаються у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, його зразок (ф. 5 (Оссолінські), спр. 7083, арк. 173).

Публікація цього документа сприятиме остаточному з'ясуванню угодових пропозицій народовців і повинна усунути всілякі сумніви на тему «чи була угода?»

---

¹ Євген Олесницький, наприклад, пізніше писав, що політика «нової ери» — то «велике нещастя» (*Олесницький Є.* Сторінки з мого життя. Львів, 1935. Т. I. С. 238). Зовсім недавно відомий белетрист Роман Горак кваліфікував польсько-українську угоду 1890-1894 рр. як «одну з найганебніших сторінок нашої історії, політику запродавства і зради українського народу заради кількох приватних вигод для себе». (*Горак Р.* Неміфотворний Франко // Літературна Україна. 1997. 11 вересня).

² *Вахнянин А.* Руська справа в 1890-1894 рр. Львів, 1895. С. 7. Тут же подано перелік цих «постулатів».

³ Там само.

⁴ *Вахнянин А.* Матеріали до політики русинів від часу так званої «нової ери» // Руслан. Львів, 1908. Ч. 181.

Copia

Die dringendsten nationalen Bedürfnisse der
galizischen Ruthenen

1. Es mögen ruthenischen Beamten und Lehrer wider ihren Willen nicht in die rein polnischen Landestheile (nach Westgalizien) versetzt werden und die bisher versetzten nach Ostgalizien zurückkehren dürfen.

2. Es mögen in Ostgalizien nur solche Beamten und Richter angestellt werden, welche sich mit einer genauen Kenntniß der ruthenischen Sprache in Wort und Schrift ausweisen.

3. Es mögen alle k.k. Civilbehörden, Aemter und Gerichte in den Ostgalizien gegenüber den ruthenischen Parteien auch aus eigener Initiative nur der ruthenischen Sprache und der ruthenischen Schriftzeichen sich bedienen.

4. Es mögen auf allen amtlichen Gebäuden Ostgaliziens sämtliche Inschriften außen und innen auch in ruthenischer Sprache angebracht sein.

(Die Punkte 2-4 sind zum großen Teile bereits normirt durch allerhöchste Entschließungen und ministerielle Verordnungen, sowie Entscheidungen des Reichsgerichtes die aber nicht gehörig beobachtet wurden).

5. Es möge an der Lemberger Universität eine Lehrkanzel (mit ruthenischer Vortragsprache) für die Geschichte des ruthenischen Volkes errichtet und (eventuell mit Stipendien und Unterstützungen) die Besetzung der mit Allerh[öchstem] Dekret von 23-ten Dezember 1862 in Aussicht gestellten vier ruthenischen Lehrkanzeln an der Juridischen Fakultät ermöglicht werden.

6. Es möge bei der ruthenischen Abteilung des Gymnasium in Przemyśl eine Vorbereitungs-klasse und ausserdem noch ein ruthenisches Gymnasium in Ostgalizien, nach Möglichkeit in Buczacz oder Czortków errichtet werden.

7. Es möge wenigstens eine neue Lehrerbildungsanstalt mit ruthenischen Charakter errichtet und die bisherigen Bildungsanstalten für Lehrer und Lehrerinnen in Lemberg, Stanislaw, Tarnopol und Przemyśl vollständig utraquisirt und mit 4-classigen ruthen[ischen] Uebungsschulen versehen werden.

8. Es möge in k.k. Unterrichtsministerium ein Ruthene auf einem entsprechenden Posten für die Bedürfniße des ruthenischen Schulwesens angestellt werden.

9. Es möge zum Baue eines Gebäudes für den literarischen und Volksaufklärungsverein «Prošwita» in Lemberg das Erträgniß einer zu Wohltätigkeitszwecken bestimmten Staatslotterie bewilligt werden.

Переклад

Копія

Найневідкладніші національні потреби галицьких русинів

1. Бажано, щоб руські службовці і вчителі всупереч своїй волі не отримували призначення в суто польські райони (до Західної Галичини), а призначені туди дотепер могли б повернутися до Східної Галичини.

2. Бажано, щоб у Східну Галичину призначалися лише такі службовці і судді, які доведуть своє належне знання руської мови — усно і на письмі.

3. Бажано, щоб усі ц[ісарсько]-к[оролівські] органи влади, установи і суди в Східній Галичині стосовно руських сторін, а також з власної ініціативи користувалися лише руською мовою і руським письмом.

4. Бажано, щоб на всіх службових приміщеннях Східної Галичини і всередині

їх застосовувались написи також руською мовою.

(Пункти 2-4 здебільшого вже врегульовані як найвищими постановами і міністерськими розпорядженнями, так і рішеннями імперського суду, але належним чином не беруться до уваги).

5. Бажано, щоб у Львівському університеті була створена кафедра історії руського народу (з руською мовою викладання) і відкрилися передбачені найвищим декретом від 23 грудня 1862 р. чотири руські кафедри на юридичному факультеті (з можливим наданням стипендій і підмог).

6. Бажано відкрити підготовчий клас при руській частині гімназії в Перемишлі і, крім того, ще одну руську гімназію в Східній Галичині, по змозі в Бучачі чи Чорткові.

7. Бажано створити принаймні одну нову учительську семінарію руського типу і вже існуючі семінарії для вчителів і вчительок у Львові, Станіславі, Тернополі і Перемишлі повністю утраквізувати і доповнити 4-класними руськими школами вправ.

8. Бажано для потреб руського шкільництва призначити на відповідну посаду в ц[ісарсько]-к[оролівському] міністерстві освіти русина.

9. Бажано, щоб на спорудження у Львові будинку для літературного і народно-освітнього товариства «Просвіта» було дозволено виділити прибуток від державної лотереї, призначеної для благодійних цілей.